

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

СОПОТНИЦЬКА ОЛЕНА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 371.134:796.071.4/1 (043.3)

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ДО ТРЕНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В ІГРОВИХ ВИДАХ СПОРТУ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Хмельницький – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство науки і освіти України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Романишина Людмила Михайлівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
завідувач кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Конох Анатолій Петрович,
ДВНЗ «Запорізький національний університет»,
завідувач кафедри теорії та методики фізичної
культури і спорту;

кандидат педагогічних наук, доцент
Ференчук Богдан Миколайович,
Хмельницький національний університет, доцент
кафедри здоров'я людини.

Захист відбудеться «03» листопада 2016 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgra.km.ua.

Автореферат розісланий «30» вересня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Освіта віддзеркалює всі процеси, що відбуваються в суспільстві, та прогнозує тенденції його розвитку, забезпечуючи через зміст, методи, форми навчання готовність фахівців до конкретного виду професійної діяльності. Професійна діяльність учителів фізичної культури безпосередньо виявляється в організації навчально-виховного процесу, актуалізуючи розширення соціально-педагогічних, психолого-педагогічних знань, оволодіння практичними вміннями та навичками, підвищення загальної та методологічної культури, творчої ініціативи. Досить часто вчителів фізичної культури залучають до тренерської діяльності. Від особистості тренера, його життєвих і спортивних принципів, високої професійної кваліфікації, педагогічної майстерності залежить успішне розв'язання і загальнопедагогічних завдань «навчання – виховання – розвиток», і досягнення високих спортивних результатів.

Саме тренер є джерелом вагомих досягнень вихованців, а тому сучасна система підготовки спортсменів висуває особливі вимоги до змістового наповнення освітнього процесу майбутніх тренерів, яке базується на ґрунтовних фундаментальних знаннях, які визначаються об'єктивними вимогами суспільства. Нормативно-правовими підставами, що визначають основні процесуальні параметри професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, є закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.), Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (2004 р.), Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 рр. (2011 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2012 р.). У цих документах задекларовано головні правові та світоглядні засади підготовки нової генерації фахівців, які зможуть підняти фізичну культуру та спорт на високі щаблі розвитку.

До майбутніх учителів фізичної культури, які здійснюватимуть тренерську діяльність, ставлять вимоги гармонійного поєднання освітніх, виховних та оздоровчих цілей із завданнями фізичного виховання і спорту. Активний розвиток спорту призвів до різноманітності тренерських спеціалізацій, що викликає конкретну спрямованість трудової діяльності. Ігрові види спорту, зокрема волейбол, баскетбол, гандбол та футбол, є найбільш популярними сьогодні в загальноосвітніх навчальних закладах та спортивних школах. Тому зростають вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів як тренерів з ігрових видів спорту, роль яких полягає в досягненні в процесі тренування не лише високих спортивних результатів, а й у розвитку у вихованців духовних та фізичних сил.

У науковій літературі всебічно висвітлено загальні аспекти підготовки майбутніх учителів фізичної культури (А. Воронов, М. Карченкова, А. Конох, О. Проніков, Л. Сущенко, О. Тимошенко, Б. Шиян та ін.), досліджено можливості компетентнісного підходу у формуванні професіоналізму вчителів фізичної культури (В. Зданюк, О. Онопрієнко, Н. Самсутіна, В. Троценко, Н. Фазлєєв, А. Чепелюк та ін.), проаналізовані психолого-педагогічні підходи до формування готовності вчителів фізичної культури до різних видів професійної діяльності

(К. Дроздова, Є. Жуковський, Р. Карпюк, М. Карченкова, О. Котова, Р. Маслюк та ін.). Упровадження інноваційних технологій у професійну підготовку вчителів фізичної культури розглядалися ув працях Г. Генсерук, В. Ішука, Н. Москаленко, Г. Омеляненко, В. Папучі, О. Печка, О. Сурової, Б. Ференчука, І. Шермет, М. Янової та ін.

Останніми десятиліттями науковці (Ж. Бережна, А. Блєєр, Н. Воляннюк, І. Грігоровіч, Т. Міхайлова, Є. Романіна, О. Чугреєва та ін.) активно вивчають професійну діяльність тренера. Установлено, що психолого-педагогічні аспекти професіоналізму тренера висвітлено в працях О. Басенка, Є. Заколюдної, П. Кандиби, О. Нагорняк, Т. Полякової, Г. Проценко, В. Федорова та ін. У дослідженні К. Маркова проаналізовано професійну підготовку майбутніх тренерів з ігрових видів спорту. Загальні механізми формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності висвітлено в роботах О. Ємця, О. Когана, А. Сватєєва, О. Свєртнева та ін.

Як засвідчують результати проведеного аналізу наукових досліджень з обраної проблематики, питання формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту (волейбол, баскетбол, гандбол, футбол) залишаються недостатньо розробленими з огляду на потреби нової освітньої парадигми та інноваційних запитів суспільства. Ще й сьогодні не повністю досліджені психолого-педагогічні підходи професійної підготовки студентів напряму підготовки 6.010201 «Фізичне виховання», потребують ґрунтовного аналізу питання, пов'язані з виявленням практичних механізмів формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації тренерської діяльності в ігрових видах спорту. Дослідження педагогічних аспектів професійної діяльності спортивного тренера особливо актуальне з огляду на специфіку ігрових видів та надзвичайно різнобічним спектром ролей та обов'язків тренера як педагога, психолога, керівника, друга і помічника спортсмена.

На основі проведеного аналізу психолого-педагогічної літератури та вивчення практичних аспектів організації навчально-виховного процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту встановлено певні *суперечності* між:

- соціальним замовленням держави на підготовку компетентних учителів фізичної культури та недостатньою розробленістю психолого-педагогічних підходів у питаннях стимулювання їхнього професійного розвитку як тренерів;

- об'єктивною потребою в поєднанні професійної діяльності вчителя фізичної культури із тренерською діяльністю та відсутністю системної професійно-педагогічної підготовки студентів у зазначеному напрямі;

- вимогами ЗНЗ та ДЮСШ у формуванні в майбутніх учителів фізичної культури готовності до тренерської діяльності в ігрових видах спорту та недостатньою розробленістю практичних механізмів у цьому напрямі;

- необхідністю впровадження педагогічних інновацій, що базуються на особистісно орієнтованому підході до формування готовності майбутніх учителів

фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту, та переважаням традиційного репродуктивного навчання.

Недостатня розробленість цього кола питань, необхідність та можливість розв'язати суперечності зумовили вибір теми дослідження **«Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах планової теми науково-дослідної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога в процесі підготовки до інноваційної діяльності» (номер державної реєстрації 0111U001321). Роль автора в науково-дослідній роботі полягає в розробці й теоретичному обґрунтуванні особливостей формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту.

Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 8 від 22.03.2011 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 24.05.2011 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов та структурно-педагогічної моделі формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту на засадах особистісно орієнтованого навчання.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати професійну діяльність тренера в порівнянні з професійною діяльністю вчителя фізичної культури та з'ясувати особливості професійної діяльності тренера в ігрових видах спорту.

2. Дослідити зміст готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту та конкретизувати компоненти, критерії, показники та рівні й визначити стан її сформованості.

3. Визначити потенціал особистісно орієнтованого навчання у формуванні готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту.

4. Виявити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності з ігрових видів спорту.

5. Розробити структурно-педагогічну модель формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту та експериментально перевірити ефективність обґрунтованих педагогічних умов і структурно-педагогічної моделі.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності.

Предмет дослідження – педагогічні умови та модель формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації тренерської діяльності з ігрових видів спорту.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення завдань дослідження застосовано такі методи: *теоретичні* – бібліографічний метод вивчення джерел з проблеми дослідження, а також порівняльний аналіз психолого-педагогічних напрацювань – для встановлення сутності тренерської діяльності вчителів фізичної культури; метод порівняльно-педагогічного аналізу – для зіставлення різних теоретичних підходів учених до досліджуваної проблеми та визначення напрямів дослідження і його понятійно-категоріального апарата; структурно системний аналіз – для комплексності в обґрунтуванні педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту; метод теоретичного моделювання – для розробки структурно-педагогічної моделі; *емпіричні* (спостереження, анкетування, бесіди, тестування, опитування, метод експертних оцінок) – для діагностики рівня сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту та визначення ефективності запропонованої методики організації експериментального дослідження; *педагогічний експеримент* (констатувальний і формувальний етапи) для перевірки ефективності практичних заходів із формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності; *методи математичної статистики* з обчисленням F-критерію – для обробки отриманих результатів і встановлення кількісних та якісних залежностей між явищами та процесами.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* теоретично обґрунтовано сукупність педагогічних умов (створення особистісно орієнтованого освітнього середовища на основі професійно спрямованої мотивації на ігрові види спорту; удосконалення самостійної роботи майбутніх фахівців в опануванні ігрових видів спорту на основі особистісно орієнтованого навчання; розробка та використання комплексу тренінгових вправ у підготовці майбутніх фахівців з ігрових видів спорту; забезпечення вибору власної освітньої траєкторії з урахуванням рівня навченості, здібностей та індивідуальних особливостей; налагодження соціального партнерства під час удосконалення фізичної підготовки в ігрових видах спорту) та визначено шляхи їхнього практичного впровадження; розроблено структурно-педагогічну модель формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту на засадах особистісно орієнтованого навчання, яка охоплює три блоки: мотиваційно-цільовий (мета, завдання, принципи, підходи), процесуально-діяльнісний (навчальні дисципліни, педагогічні умови, методи, засоби, форми), оцінювально-результативний (компоненти, рівні та результат);

– *конкретизовано* компоненти (мотиваційний, науково-теоретичний, практичний, психофізіологічний та фізичний) готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту, уточнено

критерії та визначено показники за високим (творчим), середнім (репродуктивним) та низьким (стихійним) рівнями;

– *удосконалено* навчально-виховний процес під час вивчення майбутніми вчителями фізичної культури дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, що базувався на впровадженні особистісно орієнтованого підходу;

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми та методи формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту, що передбачали впровадження тренінгових технологій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні методичних матеріалів для вдосконалення процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту під час викладання навчальних дисциплін нормативної частини циклу професійної та практичної підготовки («Вступ до спеціальності», «Педагогічна майстерність», «Спортивні ігри та методика їх викладання», «Загальна теорія підготовки спортсменів»), варіативної частини циклу дисциплін самостійного вибору навчального закладу («Практикум зі спортивних ігор», «Спортивно-педагогічне вдосконалення в обраному виді спорту») та практик («Тренерська практика в ДЮСШ», «Педагогічна практика»). Удосконалено методичку формування готовності студентів до тренерської діяльності шляхом упровадження тренінгової програми «Розвиток особистісних рис майбутнього тренера в ігрових видах спорту», а також підготовлено діагностичний матеріал для визначення стану готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності. Результати наукового дослідження можуть бути використані під час підготовки майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту, а також у розробці навчальних програм та навчально-методичних матеріалів для підготовки фахівців напряму підготовки 6.010201 «Фізичне виховання».

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 01-28/439 від 10.03.2016 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка про впровадження № 553-33/03 від 28.04.2016 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 06/18 від 11.05.2016 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (акт про впровадження № 1111 від 10.06.2016 р.).

Особистий внесок здобувача в опублікованій у співавторстві праці полягає в тому, що в статті [3] дисертанткою визначено основні дефініції відповідно до змісту та умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в умовах особистісно орієнтованого навчання.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні, експериментальні та прикладні результати дослідження, його концептуальні положення й узагальнені висновки висвітлювалися в наукових доповідях та повідомленнях на пленарних і секційних засіданнях науково-практичних конференцій, серед яких:

міжнародні – «Актуальні проблеми розвитку спорту для всіх: досвід, досягнення, тенденції» (Тернопіль, 2012), «Vědecký průmysl evropského kontinentu – 2013» (Praha, 2013), Міжнародні читання «Пам'яті професора Богдана Шияна» (Тернопіль, 2014), «Наукові пошуки: актуальні проблеми теорії та практики» (Кіровоград, 2015), «Психологія і педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання ХХІ століття» (Харків, 2015), «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті» (Дрогобич, 2016), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2016); *всеукраїнські* – «Модернізація змісту освіти і науки в Україні: неформальна освіта для дорослих» (Хмельницький, 2015), «Становлення і розвиток особистості людини як суб'єкта власного життя» (Рівне, 2016); *регіональна* – «Шляхи удосконалення навчального процесу в контексті інноваційних змін в системі вищої освіти» (Тернопіль, 2011).

Результати дослідження обговорювалися та отримали схвалення на звітних наукових конференціях викладачів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, наукових семінарах кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти та кафедри теоретичних основ і методики фізичного виховання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2011–2016 рр.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 16 наукових публікаціях автора (15 – одноосібні), з яких 11 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 2 публікації в наукових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз), 5 – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (280 найменувань, з них 10 – іноземними мовами), додатків (9 на 113 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 342 сторінки друкованого тексту, основний зміст викладено на 192 сторінках. Роботу ілюстровано 11 таблицями і 3 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи наукового пошуку; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості про їх апробацію, особистий внесок, упровадження та опублікування результатів дослідження; вказано відомості про обсяг та структуру дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичні основи проблеми формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності»** – проведено аналіз категоріального апарату дослідження; здійснено порівняльну характеристику змісту професійної діяльності вчителів фізичної культури та тренерів; висвітлено зміст компонентів, критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту.

Установлено, що нормативно-правовими підставами для професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах є: закони України «Про освіту» (1991 р.), «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (2004 р.), Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 рр. (2011 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2012 р.). Для дослідження змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності розглянуто сутність наукових дефініції «діяльність», «спортивна діяльність», «професійна діяльність», «готовність», «професійна підготовка майбутнього фахівця фізичного виховання і спорту», «тренер».

На підставі аналізу опрацьованої психолого-педагогічної літератури (О. Басенко, Л. Безкоровайна, Ю. Железняк, Б. Карпушін, А. Конох, В. Мазін, В. Сіткар, А. Третьяк та ін.) визначено педагогічні завдання, функції, професійні (моральні, комунікативні, вольові, інтелектуальні та психомоторні) якості тренера. Установлено, що професійна діяльність тренера ввібрала характерні риси професії вчителя фізичної культури, однак володіє специфічними рисами, характеризується особливостями форм взаємодії та нестандартністю методів спілкування і контактів тренера з командою і з кожним спортсменом, охоплює рухову активність, передбачає вміння виконувати фізичні вправи, а також низку прикладних умінь.

У результаті узагальнення наукових поглядів О. Ємця, К. Маркова, А. Сватъєва, О. Свєртнева встановлено, що *складність* роботи тренера в ігрових видах спорту (волейбол, гандбол, баскетбол і футбол) полягає в тому, що об'єктом діяльності є і окрема особистість гравця, і команда загалом, у якій повинні бути ефективно використані особливості усіх гравців і досягнення командної мети. Нині в діяльності тренера в ігрових видах спорту набув актуальності *змагальний складник*, а тому в *структурі* професійної діяльності виявлено специфічні особливості мотивації, тренувального процесу і змагань, спрямованих на виховний, освітній, оздоровчий та змагальний ефекти (А. Деркач, А. Ісаєв). Тому тренерська діяльність орієнтована на виконання конкретних *функцій* (виховна, навчально-тренувальна, відбору та селекції, контролю, обліку та корекції, організаторська, матеріально-технічного забезпечення, самовдосконалення, науково-дослідна, представницька, суддівська, правова, агітаційно-пропагандистська). Із кожним зі своїх гравців тренер виконує *роль* учителя, керівника-лідера та організатора.

Для того, щоб бути готовим до виконання професійної діяльності тренера в ігрових видах спорту, майбутній учитель фізичної культури повинен оволодіти знаннями, уміннями, навичками в галузі організації навчально-тренувального процесу, мати відмінне здоров'я, сформовані особистісні якості й високий рівень працездатності, вести здоровий спосіб життя та кваліфіковано володіти технікою виконання фізичних вправ, системно проводити аналіз результатів своєї праці. *Компонентами* готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської

діяльності в ігрових видах спорту вибрано *мотиваційний, науково-теоретичний, практичний, психофізіологічний та фізичний* (В. Сластьонін).

Мотиваційний компонент розкриває мотиваційно-ціннісне ставлення студентів до майбутньої діяльності тренера, передбачає установку на роботу тренера в ігрових видах спорту і в ЗНЗ, і в ДЮСШ та містить мотиви, які спонукають до діяльності. *Науково-теоретичний компонент* характеризується обсягом знань (ширина, глибина, системність) та стилем мислення тренера. Його характеризують такі ознаки: загальнотеоретична і спеціальна підготовка, використання міжпредметних зв'язків, оволодіння сучасними методами пошуку, обробки та використання інформації, знання про інноваційні методи організації тренування в ігрових видах спорту. Сутність *практичного компоненту готовності* полягає у сформованих професійних уміннях і навичках в комунікативній та організаційній діяльності. *Психофізіологічний компонент* розуміємо як цілісну систему психофізіологічних якостей особистості тренера, взаємодія яких забезпечує підтримання оптимальної працездатності, досягнення належного рівня адаптаційних можливостей та здійснення вискоелективної педагогічної діяльності. *Фізичний компонент* готовності охоплює стан здоров'я та фізичний розвиток відповідно до вимог професійної діяльності. Для тренера його фізична форма має виняткове значення, адже часто діяльність проходить в екстремальних умовах і пов'язана з великими нервово-психічними навантаженнями, особливо на змаганнях.

Критерії готовності розглядаємо як ознаки, на основі яких відбувається оцінка, визначення та класифікація якостей, якими повинен володіти студент, який готується до тренерської діяльності в ігрових видах спорту. До критеріїв належать: стійкий інтерес до навчального процесу; прагнення до реалізації власного професійного потенціалу тренера в ігрових видах спорту; знання про загальні підходи до організації тренерської діяльності; ступінь оволодіння знаннями, необхідними для виконання майбутньої професійної діяльності тренера в ігрових видах спорту; оволодіння організаційними вміннями; оволодіння комунікативними вміннями; стійкість до стресових ситуацій; професійна працездатність майбутнього тренера в ігрових видах спорту; рівень загальної та спеціальної фізичної підготовленості студентів в ігрових видах спорту; ступінь сформованості спеціальних рухових умінь та навичок студентів, необхідних для виконання функцій тренера в ігрових видах спорту. Кожен критерій має чітку систему показників, які характеризують якісні зміни в готовності і визначаються на основі психолого-педагогічної діагностики. Готовність характеризується рівневою градацією, залежно від ступеня її сформованості: високий, середній та низький рівні.

У другому розділі – **«Практичні основи формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту»** – проаналізовано потенціал особистісно орієнтованого навчання у підготовці студентів до тренерської діяльності; охарактеризовано педагогічні умови та структурно-педагогічну модель формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності з ігрових видів спорту.

Проведене вивчення означеної проблематики дозволило констатувати, що вагому роль у формуванні готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту має особистісно орієнтоване навчання, котре передбачає налагодження взаємодії всіх суб'єктів навчання. З'ясовано, що особистісно орієнтоване навчання допомагає наповнити освітній процес морально-духовними переживаннями та сприяє утвердженню принципів справедливості й поваги. Визначено *головну мету*, проаналізовано *загальні постулати й переваги особистісно орієнтованого навчання*, вивчено *ознаки, закономірності, напрями*, виокремлено *етапи, фактори* його впровадження в процес формування готовності студентів до тренерської діяльності.

На основі положень, задекларованих в особистісно орієнтованому навчанні, встановлено необхідність уведення в освітній процес педагогічних умов, які розуміємо як сукупність різнопланових педагогічних чинників і змістових характеристик, що спеціально вводяться для раціонального формування в студентів готовності до тренерської діяльності в ігрових видах спорту.

Перша педагогічна умова – *створення особистісно орієнтованого освітнього середовища на основі професійно спрямованої мотивації на ігрові види спорту* – впливає на формування показників мотиваційного компонента готовності. Професійна спрямованість мотивує вибір професії та забезпечує самоствердження та максимальну професійну реалізацію в професії. Особистісно орієнтоване освітнє середовище на основі професійної мотивації на ігрові види спорту сприяло виробленню в студентів позитивної внутрішньої мотивації до самоосвіти, саморозвитку, самопізнання в ігрових видах спорту, які суттєво розширили мотиваційно-ціннісний спектр професійної спрямованості.

Друга педагогічна умова – *удосконалення самостійної роботи майбутніх фахівців в опануванні ігрових видів спорту на основі особистісно орієнтованого навчання* – впливала на формування показників науково-теоретичного компонента готовності. Самостійне виконання навчальних завдань забезпечило можливість сформулювати світогляд і закласти основи педагогічної майстерності *фахівців* в ігрових видах спорту, розширило прийоми пізнання, вплинуло на розвиток пізнавальних здібностей, розвинуло волюві якості, генерувало впевненість та заклало основу саморозвитку студентів у процесі навчання.

Третя педагогічна умова – *розробка та використання комплексу тренінгових вправ у підготовці майбутніх фахівців з ігрових видів спорту* – спрямована на вдосконалення практичного компонента готовності. Використання комплексу тренінгових вправ у підготовці майбутніх *фахівців* в ігрових видах спорту стало вагомим потенціалом для розвитку умінь і навичок групової роботи, розвитку компетентності в спілкуванні, удосконаленні здібностей та установок у професійному спілкуванні студентів як майбутніх тренерів.

Четверта педагогічна умова – *забезпечення вибору власної освітньої траєкторії з урахуванням рівня навченості, здібностей та індивідуальних особливостей* – мала вплив на формування психофізіологічного компонента готовності. В основі її обрання покладено тезу, що студент в особистісно орієнтованому підході є головною дієвою особою, а тому він повинен мати

можливість обрати власну освітню траєкторію для професійного та особистісного зростання в процесі навчання.

П'ята педагогічна умова – *налагодження соціального партнерства під час удосконалення фізичної підготовки в ігрових видах спорту* – спрямована на формування показників фізичного компонента готовності. Соціальне партнерство передбачало організацію навчання на засадах поваги до особистості студента, формування цілісної особистості, яка усвідомлює свою гідність і поважає інших людей. Соціокультурна детермінованість професії тренера зобов'язувала студентів мати чітку громадянську позицію, бути освіченою людиною, що знається на сучасних досягненнях у спорті, виявляти науковий підхід до організації тренування своїх вихованців.

Реалізація визначених педагогічних умов на засадах особистісно орієнтованого навчання потребувала використання педагогічного моделювання (рис. 1).

З цією метою розроблено *структурно-педагогічну модель*. У нашому баченні модель є структурною, бо складається із сукупності структурних блоків, між якими є чіткий взаємозв'язок; модель вважаємо педагогічною, бо в її основу покладено педагогічні підходи до формування готовності, а головними детермінантами її дієвості виступають педагогічні умови.

У третьому розділі – **«Організація експериментальної роботи з формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту»** – представлено діагностику сформованості в майбутніх фахівців практичних умінь тренера на констатувальному етапі експериментального дослідження; охарактеризовано методiku впровадження педагогічних умов; представлено організацію формувального етапу експериментального дослідження та проведено аналіз його результатів.

У процесі дослідження встановлено, що майбутні фахівці, які здобувають кваліфікацію «Тренер з обраного виду спорту», вивчають значну кількість професійно орієнтованих навчальних дисциплін, спрямованих на формування в них готовності до тренерської діяльності. Натомість, у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури таких навчальних дисциплін недостатньо. Діагностику готовності до тренерської діяльності в ігрових видах спорту здійснено у вересні 2010 р., до якої залучено 155 студентів випускних курсів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Установлено, що майже половина випускників мають бажання працювати тренерами в ігрових видах спорту, однак недостатньо володіють належним рівнем теоретичних знань і не мають відповідних умінь організації тренерської діяльності, що доводить необхідність ґрунтовної підготовки в процесі навчання у ВНЗ.

Рис. 1 Структурно-педагогічна модель формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту

Для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності розроблено методику впровадження педагогічних умов. *Перша* педагогічна умова впроваджувалася під час вивчення студентами навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» (2 семестр, 1,5 кредити). Використовувались стимули, які базувалися на сукупності переконливих аргументів і доказів. Студентам пропонувалося: 1) написати твір на тему «Я і моя майбутня професія»; 2) проаналізувати спортивні події; 3) завести «Щоденник самопостереження». На практичних заняттях студенти вчилися розробляти алгоритм поведінки з гравцями. Реалізація *другої* педагогічної умови відбувалася під час вивчення навчальної дисципліни «Спортивні ігри та методика їх викладання» (2–4 семестри, 6 кредитів). Розроблено конкретні завдання для аудиторної та позааудиторної індивідуальної самостійної роботи. *Третя* педагогічна умова передбачала розробку та впровадження тренінгової програми «Розвиток особистісних рис майбутнього тренера в ігрових видах спорту», яка складалася з 10 занять та реалізовувалася під час вивчення навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність». Тренінг був спрямований на формування важливих якостей студентів як тренерів і розвиток комунікативних й організаторських умінь і навичок та містив педагогічні ситуації, ситуативно-рольові ігри, дискусії, вправи, міні-лекції, експрес-тестування. *Четверта* педагогічна умова реалізовувалася в процесі вивчення студентами навчальної дисципліни «Спортивно-педагогічне вдосконалення в обраному виді спорту». На практичних заняттях до уваги брали фізичну підготовленість, технічну майстерність та амплуа гравців. *П'ята* педагогічна умова впроваджувалася під час вивчення навчальних дисциплін «Загальна теорія підготовки спортсменів», «Практикум зі спортивних ігор», а також під час практик «Тренерська практика в ДЮСШ» та «Педагогічна практика». З метою налагодження соціального партнерства використовувались показ рухових дій, імітаційний показ, образний опис, демонстрація і розбір помилок, відеозаписи матчів, таблиці, діаграми, спеціалізовані засоби спрямованої дії. Розроблено спеціальні ситуативні рольові ігри та схему експрес-аналізу тренувального заняття.

Формувальний етап експерименту (2011–2016 рр.) організовано на основі принципів комплексності, об'єктивності, перманентності. До дослідно-експериментальної роботи з перевірки ефективності педагогічних умов і структурно-педагогічної моделі було залучено 41 студента КГ та 40 студентів ЕГ Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Репрезентативність вибірки студентів забезпечувалася за рахунок ідентичності навчальних планів та навчальних програм, однакового вікового діапазону студентів. У процесі формувального експерименту проведено вхідний (ВК) та підсумковий (ПК) контролю. Результати ВК засвідчили однакові початкові умови та підтвердили реальну потребу в експериментальній діяльності. ПК показав суттєві відмінності в стані сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності (табл. 1).

Результати сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту

Групи	Етапи	Цифрові показники сформованості готовності						СП	F_{emp}
		Високий		Середній		Низький			
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%		
КГ (41 студент)	ВК	2	4,88	18	43,90	21	51,22	3,54	1,08739
	ПК	4	9,76	24	58,54	13	31,70	3,78	
ЕГ (40 студентів)	ВК	2	5,00	18	45,00	20	50,00	3,55	1,52747
	ПК	8	20,00	30	75,00	2	5,00	4,15	

Проведений аналіз одержаних результатів свідчить про те, що навчально-виховний процес в ЕГ зазнав позитивних, статистично достовірних змін. Зокрема, отримано позитивну динаміку щодо зменшення кількості студентів із низьким рівнем готовності, відбулися позитивні зміни у зростанні середнього балу (СП) у студентів ЕГ (з 3,55 до 4,15), спостерігався істотний приріст студентів ЕГ з високим рівнем готовності. Для перевірки достовірності отриманих результатів використано методи математичної статистики на основі порівняння дисперсії за допомогою F-критерію ($p=5\%$). Установлено, що результати обчислення F-критерію у студентів ЕГ перебувають у межах табличної величини від 1,9 до 1,5, тоді як показник F-критерію у КГ не входить у визначені межі.

Результати дослідження довели ефективність авторської методики підготовки майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту.

ВИСНОВКИ

У дисертації висвітлено теоретичні узагальнення та запропоновано нове вирішення актуального наукового завдання: формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту. Результати дослідження дали підстави сформулювати такі загальні **висновки**:

1. На основі узагальнення наукових джерел установлено, що професійна діяльність тренера ввібрала характерні риси діяльності вчителя фізичної культури, однак є доволі специфічною, адже охоплює рухову активність, вміння виконувати конкретні фізичні вправи, сформовані навички надання фізичної допомоги та ряд прикладних умінь. У структурі професійної діяльності майбутнього тренера чільне місце посідають мета, педагогічні завдання, функції, професійні якості. Педагогічна взаємодія в руховому втіленні є основним, навчальним і виховним інструментом професійної діяльності фахівця-тренера.

У процесі дослідження з'ясовано особливості професійної діяльності тренера в ігрових видах спорту (волейбол, гандбол, баскетбол та футбол). Установлено, що тренери спрямовують свою діяльність на розв'язання двох основних завдань організації та проведення навчально-тренувального процесу та формування командного духу. Тренерська діяльність передбачає виконання таких функцій:

виховна, навчально-тренувальна, відбору та селекції, планувальна, контролю, обліку та корекції, організаторська, матеріально-технічного забезпечення, самовдосконалення, науково-дослідна, представницька, суддівська, правова, агітаційно-пропагандистська. Змагальний складник, який у діяльності тренера в ігрових видах спорту передбачає ігрове, стратегічне та тактичне мислення, вміння планувати підготовку окремих гравців і команди до змагання, високу комунікативну майстерність, здатність надихнути гравців на перемогу та досягати її. Тренер виконує ролі вчителя, керівника-лідера, організатора.

2. Установлено, що професійна готовність майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту є умовою переходу до професійно-предметної діяльності, дозволяє застосувати накопичений досвід у фізичному вихованні для організації тренерської роботи з подальшою практичною деталізацією в ігрових видах спорту. Зміст готовності представлено сукупністю певних педагогічних, інтелектуальних та рухових здібностей, а також складом конкретних знань, умінь і навичок. В основу готовності покладено мотиваційний, науково-теоретичний, практичний, психофізіологічний та фізичний компоненти. Мотиваційний компонент розкриває мотиваційно-ціннісне ставлення до майбутньої діяльності тренера, передбачає набуття емоційного досвіду для організації тренувального та змагального процесу з волейболу, гандболу, баскетболу та футболу. Науково-теоретичний компонент характеризує обсяг, ширину, глибину, системність знань та стиль мислення тренера в ігрових видах спорту. Сутність практичного компонента полягає в наявності сформованих професійних умінь та навичок, що базуються на комунікативній та організаційній діяльності тренера. Психофізіологічний компонент охоплює цілісну систему психофізіологічних якостей особистості тренера, взаємодія яких забезпечує підтримання оптимальної працездатності фахівця, досягнення належного рівня адаптаційних можливостей. Фізичний компонент містить стан здоров'я та фізичний розвиток. У процесі дослідження виокремлено критерії та показники готовності. Залежно від ступеня сформованості готовності виділено високий, середній та низький рівні.

3. Під особистісно орієнтованим навчанням розуміємо таку організацію навчального процесу, що передбачає налагодження взаємодії всіх суб'єктів навчання, орієнтоване на професійний розвиток студентів та врахування специфіки майбутньої професійної діяльності. Установлено, що особистісно орієнтоване навчання володіє великим потенціалом та сприяє гуманізації навчально-виховного процесу, утвердженню принципів справедливості й поваги, розкриває індивідуальні можливості майбутніх учителів фізичної культури як тренерів в ігрових видах спорту й стимулює їх до творчості. Головною метою особистісно орієнтованого навчання є формування смислової парадигми особистості майбутнього фахівця, що забезпечить здатність до неперервної фізкультурної освіти, допоможе в самовизначенні, професійній самоактуалізації та самореалізації. Вивчено педагогічні положення, ознаки, закономірності та напрями особистісно орієнтованого навчання майбутніх учителів фізичної культури. Виокремлено етапи (діагностичний, процесуальний, аналітико-

корекційний), фактори (мотиваційний, особистісний, діяльнісний) організації особистісно орієнтованого навчання в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту.

4. Педагогічні умови розуміємо як сукупність різнопланових педагогічних чинників і змістових характеристик, що спеціально вводяться до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, необхідних та достатніх для раціонального формування в них готовності до тренерської діяльності в ігрових видах спорту. Упроваджено п'ять педагогічних умов: створення особистісно орієнтованого освітнього середовища на основі професійно спрямованої мотивації на ігрові види спорту; удосконалення самостійної роботи майбутніх фахівців в опануванні ігрових видів спорту на основі особистісно орієнтованого навчання; розробка та використання комплексу тренінгових вправ у підготовці майбутніх фахівців з ігрових видів спорту; забезпечення вибору власної освітньої траєкторії з урахуванням рівня навченості, здібностей та індивідуальних особливостей; налагодження соціального партнерства під час удосконалення фізичної підготовки з ігрових видів спорту. Упровадження педагогічних умов базувалося на: мотивації до самоосвіти, саморозвитку, самопізнання з ігрових видів спорту, розпізнаванні мотивації гравців та виробленні алгоритму поведінки тренера з гравцями; формуванні цілісної системи теоретичних знань на основі аудиторної, позааудиторної обов'язкової та позааудиторної індивідуальної самостійної роботи; упровадженні тренінгової програми «Розвиток особистісних рис майбутнього тренера в ігрових видах спорту», спрямованої на підвищення педагогічної культури, розвиток комунікативних й організаторських умінь; розробці завдань залежно від рівня навченості, індивідуальних особливостей, фізичної й тактичної підготовленості, технічної майстерності, амплуа гравців; налагодженні соціального партнерства через ситуативні рольові ігри, схеми експрес-аналізу тренувального заняття.

5. Комплексна реалізація визначених педагогічних умов потребувала розробки структурно-педагогічної моделі, яка охоплює три блоки: мотиваційно-цільовий (мета, завдання, принципи, підходи), процесуально-діяльнісний (педагогічні умови, навчальні дисципліни, методи, засоби, форми), оцінювально-результативний (компоненти, рівні та результат).

Ефективність упроваджених педагогічних умов та структурно-педагогічної моделі формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту, які базувалися на особистісно орієнтованому навчанні, визначено за результатами формувального етапу експерименту. Аналіз одержаних результатів засвідчив, що навчально-виховний процес в ЕГ зазнав суттєвих змін. Позитивну динаміку було отримано щодо зменшення кількості студентів із низьким рівнем готовності, відбулися суттєві зміни в зростанні показників середнього балу (з 3,55 до 4,15), отримано істотний приріст кількості студентів з високим рівнем сформованості усіх показників готовності. Статистичну достовірність результатів доведено за допомогою методів математичної статистики на основі використання F-критерію ($p=5\%$). Зокрема F_{emp} -КГ має значення 1,08739 та виходить за межі достовірності, тоді як

F_{emp} –ЕГ з числовим значенням 1,52747 підтверджує статистичну вірогідність результатів.

Проведене дослідження не претендує на повноту аналізу всіх аспектів проблеми формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту. Перспективи подальшого дослідження пов'язані з використанням партисипативного підходу, а також запровадженням нових інформаційних технологій у професійну підготовку майбутніх фахівців фізичної культури.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Сопотницька О. В. Деякі аспекти та шляхи підготовки фахівців фізичного виховання до тренерської діяльності / О. В. Сопотницька // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць. – Київ–Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. – Вип. 24. – С. 506–509.

2. Сопотницька О. В. Особистісно орієнтоване навчання у підготовці майбутнього тренера / О. В. Сопотницька // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Сер. : педагогічні та психологічні науки. – Хмельницький : вид-во НАДПСУ, 2010. – № 53. – С. 112–114.

3. Сопотницька О. Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх тренерів / Олена Сопотницька, Степан Кічук // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. Сер. : Педагогіка та психологія. – Чернівці : ЧНУ, 2011. – Вип. 560. – С. 143–151.

4. Сопотницька О. Особливості особистісно-орієнтованого підходу у підготовці фахівців фізичного виховання до тренерської діяльності / Олена Сопотницька // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт. – К. : вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 7 (33), т. 2 (Н–Я). – С. 237–243.

5. Сопотницька О. В. Забезпечення вибору власної освітньої технології з урахуванням здібностей та індивідуальних особливостей у підготовці майбутніх учителів фізичної культури / Олена Валеріївна Сопотницька // Науковий вісник Ужгородського національного університету : наук. журн. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород : УНУ, 2014. – Вип. 30. – С. 161–164.

6. Сопотницька О. В. Критерії, показники та рівні готовності майбутнього вчителя фізичної культури до тренерської діяльності / О. В. Сопотницька // Молодий вчений : наук. журн. – Херсон : Гельветика, 2015. – № 5 (20), ч. 3. – С. 147–150.

7. Сопотницька О. В. Практичні механізми реалізації педагогічних умов у підготовці майбутніх вчителів фізичної культури до тренерської діяльності / О. В. Сопотницька // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К. : Агросвіта, 2015. – Вип. 86, ч. 2. – С. 113–117.

8. Сопотницька О. В. Результати моніторингу та перспективи вдосконалення готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності з ігрових видів спорту / О. В. Сопотницька // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – Суми : вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – № 9 (53). – С. 429–438.

9. Сопотницька О. В. Стан сформованості готовності майбутнього вчителя фізичної культури до тренерської діяльності / О. В. Сопотницька // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. Серія № 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт. – К. : вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Вип. 5 К (61) 15. – С. 231–233.

10. Сопотницкая Е. В. Общие аспекты формирования готовности будущих учителей физической культуры к тренерской деятельности / Елена Валерьевна Сопотницкая // Международный научный журнал : сб. науч. статей. – К., 2016. – Вып. 1, т. 1. – С. 58–60.

11. Сопотницька О. В. Потенціал акмеологічного підходу у формуванні готовності майбутніх вчителів фізичної культури до тренерської діяльності з ігрових видів спорту / О. В. Сопотницька // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць [Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету]. – Рівне : РДГУ, 2016. – Вип. 13 (56), ч. II. – С. 35–37.

Опубліковані праці апробаційного характеру

12. Сопотницька О. Компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності / Олена Сопотницька // Vědecký průmysl evropského kontinentu – 2013 : materiály IX mezinárodní vědecko-praktická konference (Praha, 27 listopadu – 05 prosinců 2013 r.). – Praha : Publishing House «Education and Science», 2013. – Díl 18 : Pedagogika. – S. 8–15.

13. Сопотницька О. В. Загальні аспекти доцільності розробки педагогічної моделі формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до тренерської діяльності / О. В. Сопотницька // Психологія і педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття : зб. тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 11–12 груд. 2015 р.). – Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2015. – С. 51–55.

14. Сопотницька О. В. Педагогічні підходи до сутності та вибору педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності / О. В. Сопотницька // Наукові пошуки: актуальні проблеми теорії та практики : зб. наук. праць і матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф. (Кіровоград, 25 лист. 2015 р.). – Кіровоград : Кіровоградський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2015. – С. 39–44.

15. Сопотницька О. Характеристика особливостей професійної діяльності тренерів з ігрових видів спорту / Олена Сопотницька // Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті : матеріали II-ї міжнар. наук.-практ. конф. (Ченстохова–Ужгород–Дрогобич, 24–25 берез. 2016 р.). – Ченстохова – Ужгород – Дрогобич : Посвіт, 2016. – С. 396–398.

16. Сопотницька О. В. Педагогічні основи формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту / О. В. Сопотницька // Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф.(Суми, 6–7 квіт. 2016 р.). – Суми : вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2016. – Т. 1. – С. 221–222.

АНОТАЦІЇ

Сопотницька О. В. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2016.

У дисертації проаналізовано теоретичні та практичні механізми формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту на основі особистісно орієнтованого підходу. У процесі дослідження висвітлено основні напрями і підходи до трактування сутності понять «діяльність», «спортивна діяльність», «готовність», «професійна підготовка майбутнього фахівця фізичного виховання і спорту», «тренер» та представлено порівняльну характеристику змісту професійної діяльності вчителів фізичної культури та тренерів. Розкрито сутність компонентів, критеріїв та показників готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту та проаналізовано стан її сформованості. Обґрунтовано та перевірено сукупність педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту та розроблено структурно-педагогічну модель цього процесу.

За результатами дослідження встановлено ефективність авторського підходу до вибору педагогічних умов та впровадження структурно-педагогічної моделі в процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту.

Ключові слова: майбутні вчителі фізичної культури, тренерська діяльність, ігрові види спорту, готовність, педагогічні умови, структурно-педагогічна модель.

Сопотницкая Е. В. Формирование готовности будущих учителей физической культуры к тренерской деятельности в игровых видах спорта. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2016.

В диссертации проанализированы теоретические и практические механизмы формирования готовности будущих учителей физической культуры к тренерской деятельности в игровых видах спорта на основе личностно ориентированного

подхода. В процессе исследования отражены основные направления и подходы к трактовке сущности понятий «деятельность», «спортивная деятельность», «готовность», «профессиональная подготовка будущего специалиста физического воспитания и спорта», «тренер» и представлена сравнительная характеристика содержания профессиональной деятельности учителей физической культуры и тренеров. Раскрыта сущность компонентов, критериев и показателей готовности будущих учителей физической культуры к тренерской деятельности в игровых видах спорта и проанализировано состояние ее сформированности. Обоснована и проверена совокупность педагогических условий формирования готовности будущих учителей физической культуры к тренерской деятельности в игровых видах спорта и разработана структурно-педагогическая модель этого процесса.

По результатам исследования установлены эффективность авторского подхода к выбору педагогических условий и внедрение структурно-педагогической модели в процесс профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры к тренерской деятельности в игровых видах спорта.

Ключевые слова: будущие учителя физической культуры, тренерская деятельность, игровые виды спорта, готовность, педагогические условия, структурно-педагогическая модель.

Sopotnytska O. V. Formation of Readiness of the Future Physical Education Teachers to Coaching in Playing Kinds of Sport. – Manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Training. – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2016.

Theoretical and practical mechanisms of formation of the future physical education teachers' readiness for coaching on the basis of person-centered approach have been studied in the dissertation.

On the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature the main trends and approaches to the interpretation of the essence of such concepts as «activity», «sporting activities», «readiness», «vocational training of the future specialists of physical education and sports», «coach», «playing sports» are studied; the comparative characteristics of the content of professional activity of physical education teachers and coaches is presented. Motivational, scientific-theoretical, practical, physiological and physical components are underlined within intrinsic availability characteristics of the future teachers of physical education readiness to coaching in playing kinds of sport; criteria are specified and indicators of high (creative), intermediate (reproductive) and low (accidental) levels are defined; the stage of its formation is analyzed.

Based on the results of summarizing stage of experimental research, the provisions which are declared based on learner-centered approach, pedagogical conditions of formation of the future physical education teachers' readiness to the coaching within playing kinds of sport are justified. Among these are: creation of person-oriented educational environment on the basis of professionally directed motivation to playing

kinds of sport; improvement of independent work of the future coaches within assimilating to playing on the basis of learner-centered learning; development and usage of complex of training exercises for preparation of the future coaches in team kinds of sport; ensuring the choice of own educational path, taking into account the level of training, skills and individual characteristics; the establishment of social partnership during the improvement of physical fitness in playing kinds of sport.

Implementation of pedagogical conditions was based on the motivation to self-education, self-development, self-knowledge in playing kinds of sport, recognizing the motivation of players and the development of the algorithm of coach's behavior with the players; the formation of the integrated system of theoretical knowledge based on classroom, extracurricular compulsory and extracurricular individual independent work; implementation of the training program «Development of the Personality Traits of the Future Coach of Playing Kinds of Sport», which is aimed at improving the pedagogical culture, development of communicative and organizational skills; development tasks, depending on the level of training, skills and individual characteristics, physical and tactical training, technical skill, role of players; establishing social partnership through situational role-playing games, the schemes of express analysis of training sessions by general pedagogical and specialized tools.

Pedagogical conditions were the factor for the structural and pedagogical model of formation of readiness of the future physical education teachers to coaching, which includes three parts: motivational-purposeful (purpose, tasks, principles and approaches) procedural-activity (pedagogical conditions, disciplines, methods, tools, forms), assessment and performance (components, levels and result). The developed structural and pedagogical model has allowed to systematize the process of professional training of the future physical education teachers to coaching and helped to explore visually the psychological and educational opportunities to improve readiness of the future experts to conduct coaching in playing kinds of sport.

The emphasis in dissertation is put on the study of methods of forming the future physical education teachers' readiness to coaching in playing kinds of sport. The main emphasis was placed on active learning methods and possibilities of personal-oriented approach. Based on the results of the experimental studies the effectiveness of the author's approach to the choice of pedagogical conditions and implementing structural-pedagogical models in the process of professional training of the future physical education teachers to the coaching in playing kinds of sport has been established. The reliability of the results of the pilot study is tested using the methods of mathematical statistics by defining the F-test.

Key words: future physical education teachers, trainers' activity, playing kinds of sport, readiness, pedagogical conditions, structural-pedagogical model.

Підписано до друку 28.09.2016 р. Формат 60x90 1/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Автор. арк. 0,9.
Тираж 110 екз. Замовлення № 35.

Друк – ПП ВКФ «Політек»
46000, м. Тернопіль, вул. Бродівська, 5а
тел. (0352) 424-987, 424-974
Свідоцтво про державну реєстрацію № 26738279,
МФО 380805